

Širokoúhlý film

Terminologie, definice, dějiny

Terminologie

- ▶ Široký: všechny filmy širší než 1:1,37
 - ▶ Širokoúhlý: CinemaScope (1:2,35; 1:2,55)
 - ▶ Širokoploché: maskované formáty (1:1,66; 1:1,85)
 - ▶ Širokoformátový: 70 mm (Todd-AO)
 - ▶ Panoramatický: Cinerama

 - ▶ CinemaScope
 - ▶ „scope“ – jakýkoliv systém užívající anamorfózu

 - ▶ U nás se často používalo označení „cinemascope“ pro všechny anamorfotické filmy, ačkoliv byly natočeny v jiném systému
-
-

Širokoúhlý film ve světě

- ▶ Hypergonar
 - ▶ Přelom 20. a 30. let 20. století (Henri Chrétien)
- ▶ Cinerama
 - ▶ 1952
- ▶ CinemaScope
 - ▶ 1953

Širokoúhlý film v Sovětském svazu

- ▶ „Dynamický čtverec“
- ▶ 4. srpna 1952: předvedení Hypergonaru sovětské delegaci
- ▶ Červenec 1955 – první ŠÚ kina v Moskvě:
 - ▶ „Chudožestvennyj“ a „Forum“; přestavba kin „Udarnik“ a „Moskva“
- ▶ 1955 (Moskva): projekce prvních ŠÚ dokumentů
 - ▶ Pod sluncem Jihu (Ilja Gutman)
 - ▶ V překrásném městě (Ilja Kopalín)
- ▶ 1956: první celovečerní filmy
 - ▶ Ilja Muromec (Alexander Ptuško) - DyaliScope
 - ▶ Prolog (Efim Dzigán) - DyaliScope
 - ▶ Don Quijote (Grogorij Kozincev)
- ▶ Polovina 60. let

Širokoúhlý film u nás

- ▶ 1956 – projekce: firma Zeiss, Karlovy Vary, Alfa Panorama v Praze
- ▶ 1956 – krátký pokusný dokument (*Sváteční den*)+ maskovaný formát (*Hra o život*)
- ▶ 1957 – čs.-fr. koprodukce (*V proudech*)

Plán technického rozvoje, zavádění nových technologií

- ▶ František Pilát, v Praze 31. května 1956
- ▶ Plán se týká zavádění:
 - ▶ Magnetického záznamu a reprodukce zvuku
 - ▶ Stereofonního magnetického záznamu a reprodukce
 - ▶ Širokoúhlého filmu anamorfotického snímání, zpracování a promítání v kinech

... výroba...

- ▶ Úkol Čs. státního filmu v návrhu státního plánu na druhý 5-letý plán: natočit první pokusný širokoúhlý film (anamorfotický) v roce 1956 se 4-kanálovým stereofonním zvukem (pro film je užito normy Cinemascope, t.j. výsledný obraz v projekci při č-kanálovém záznamu má formát 1:2,55, při jednobanálovém světelném záznamu nebo magnetickém záznamu má formát 1:2,35); zahájit normální výrobu širokoúhlých filmů časově takto rozdělenou:
 - ▶ 1957: 1 film
 - ▶ 1958: 2 filmy
 - ▶ 1959: 3 filmy
 - ▶ 1960: 4 filmy
-

...a kinofikace...

- ▶ Souhrnný úkol do konce r. 1960 je výroba 10 širokoúhlých hraných filmů. Výroba loutkových, kreslených, vědecko-populárních a zpravodajských širokoúhlých filmů není úkoly státního filmu dosud stanovena.
 - ▶ Zřídit do konce r. 1960 40 kin pro širokoúhlý film se stereofonním záznamem. Navrhované časové rozdělení úkolů:
 - ▶ 1 kino pokusné: 1956
 - ▶ 10 kin 1957
 - ▶ 10 kin 1958
 - ▶ 10 kin 1959
 - ▶ 10 kin 1960
 - ▶ Kina v r. 1957 a 1958 budou vybavena zařízením z dovozu z NDR, kina od r. 1959 v počtu 20 budou vybavena zařízením československým.
-

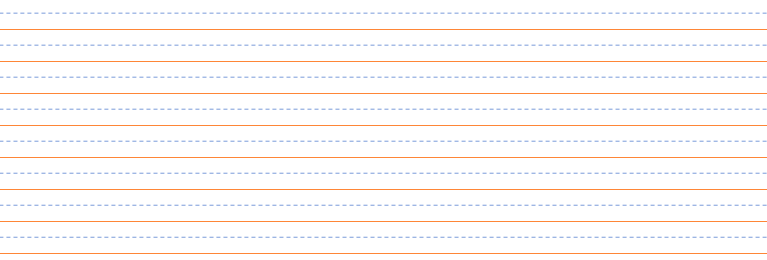

Psaní o širokoúhlém filmu

Periodizace

1. Před rokem 1956: „Čteme o širokoúhlém filmu“
 2. Rok 1956: „Vidíme první širokoúhlé filmy“
 3. Po roce 1956: „Zvykáme si...“
 4. „Kino a divák“
 5. „Tvoříme širokoúhlé filmy“
-

Čteme o širokoúhlém filmu (do r. 1956)

Před širokoúhlým filmem, v časopisech *Kino* a *Film a doba*

1953

- Nová vlna spekulace s plastickým filmem v USA, *Kino* 1953, č. 1, s. 2.
- Jaroslav Brož, Plastický film uhranul Hollywood I. – III., *Kino* 1953, č. 11, s. 173-174; *Kino* 1953, č. 12, s. 188-189; *Kino* 1953, č. 13, s. 204-205.
- bž.: Panoramatický a plastický film v dnešní fázi svého rozvoje. *Film a doba* 1953, č. 6, s. 911.

Nová vlna spekulace s plastickým filmem v USA

- ▶ To, že v Sovětském svazu byly již před minulou válkou prováděny úspěšné pokusy s technikou plastického filmu a že hned po skončení války bylo v Moskvě otevřeno stálé kino, zařízené na promítání plastických filmů, zůstalo v západním tisku celkem bez ohlasu, i když tu šlo o vynález, který byl založen na jediné správném principu optickém, odstraňujícím u jiných systémů obvyklé užívání zvláštních brýlí. Sovětští odborníci dále zdokonalují svou techniku plastického filmu v pevném přesvědčení, že jednou přejde do obecného užívání ve filmovém podnikání.
- ▶ Pro Američany je však každý technický objev především sensací, která má sloužit k tomu, aby se na ni co nejrychleji hodně vydělalo. Všechny dosavadní pokusy s plastickým filmem v obchodní exploitaci zklamaly – především proto, že americký divák byl až dosud na rozdíl od diváka sovětského nucen vždy užívat k vyvolání dojmu plastičnosti obrazu nepohodlných brýlí. Nyní je všechen americký odborný tisk plný zpráv o **novém „sensačním“ systému plastického filmu, zvaném Cinerama**. Newyorští spekulanti a finančníci filmového průmyslu, kteří budoucnost filmového obchodu vidí černě, investovali až miliony do této nové sensace s plastickou kinematografií a věří, že na čas uchrání filmové podnikání od hrozícího krachu.

Plastický film uhranul Hollywood I.-III.

- ▶ Vynález plastického či stereoskopického (anebo v některých případech panoramatického) filmu není něčím novým, něčím, co by právě v této rozhodující chvíli techničtí odborníci byli vynalezli a hollywoodským podnikatelům nabídli. Tak jako vynález zvukového filmu ležel v zásuvkách amerických filmových podnikatelů již drahnou dobu před tím, než se v roce 1928 rozhodli jej na široké bazi obchodně exploítovat, jsou i různé pokusy s plastickým filmem dávno známy z let dřívějších.
- ▶ 2 skupiny „plastických“ systémů:
 1. Hlubkový, stereoskopický film (plastický)
 2. Panoramatický film, plastičnost předstírající

I. díl: 3D

- ▶ „Hračky pro velké děti“
 - ▶ Provoz kin zkomplikován potřebou polarizačních brýlí, které současně zvyšují náklady.
 - ▶ Natural-Vision: *Bwana, ďábel džungle* (Bwana Devil)
 - ▶ „Pokud obsah filmu zůstane nezměněný, nabaží se diváci rychle i třetího rozměru.“
-

II. díl: Panoramatické filmy a Cinerama

- ▶ Cinéorama – Světová výstava v Paříži 1900
 - ▶ Lumière: kino s kruhovým plátnem 1903
 - ▶ Ganceův *Napoleon* (u nás promítán na tři plátna jen v pražském premiérovém kinu Avion – dnešní Letka – a v několika málo dalších kinech)
 - ▶ Grandeurfilm
 - ▶ „prostorový“, nikoliv „hloubkový“ dojem, posílený i prostorově přijímaným zvukem
-

III. díl: CinemaScope

- ▶ Hypergonar (1927) – Claude Autant-Lara (*Vytváření ohně, Construire feu*)
 - ▶ „Uvedení prvních plastických resp. panoramatických filmů v amerických kinech vyvolalo jistou zvědavost u obecnstva. Poněvadž však uvádění těchto novinek se dalo překotně, bez patřičné přípravy, a poněvadž se záhy ukázalo, že po obsahové stránce jsou tyto filmy ještě stupidnější než filmy ploché, zájem o ně rychle upadá.“
-

Panoramatický a plastický film v dnešní fázi svého rozvoje

- ▶ Móda panoramatického a plastického filmu zcela ovládla na počátku letošního roku zneklidněné mysle amerických filmových magnátů. Způsobuje zvláště těm, kteří jsou pověřeni udržením hollywoodských filmových ateliérů v rentabilním provozu, stále větší starosti, poněvadž ztěžuje a zdražuje seriovou produkci a udržuje nejistotu o dalším vývoji filmového podnikání. Mluvíme tu vědomě o prudkém rozmachu výroby panoramatických a plastických filmů v Hollywoodu jako o módní vlně, neboť po technické stránce tu nejde o žádné převratné novinky, nýbrž o metody natáčení, známé a patentně zajištěné většinou již z let předválečných, kdy prosperita běžné filmové produkce nelákala soukromé podnikatele, aby experimentovali s nákladnými technickými objevy.
-

... panoramatický film...

- ▶ Byl uveden do praxe jako injekce, vstříknutá do vyschlých žil chorého těla filmového podnikání. Vynálezy a objevy, známé již po deset, patnáct či dvacet let ve Spojených státech právě tak jako na evropském kontinentu, byly náhle vyhrabány z archivů a s nebývalým spěchem uvedeny v praxi k rozvinutí této atraktivní novinky filmové podívané. Nikomu nyní nezáleželo na nákladných investicích, které si tyto systémy plastického a panoramatického filmu v ateliérech i v kinech vyžádaly; hollywoodské podnikatele tu vedla jediná naděje, že všechny ty „Cineramy“, „Cinemascopy“ a polarisačními brýlemi „zplastičené“ systémy skutečné či jen zdánlivé „trojrozměrnosti“ filmového obrazu snad vyburcují díky intenzivní reklamě, která je provázela, ochablé vztahy diváků k filmu.
-

... závěrem...

- ▶ Již dnes, po necelém roce od prvních demonstrací „trojrozměrnosti“ v amerických kinech vidíme, že hollywoodští podnikatelé hleděli příliš důvěřivě na příští rozvoj těchto „objevů“. Zájem diváků sotva natrvalo udrží „trojrozměrnost“ standardních hollywoodských filmových hvězd „sestupujících k divákovi z projekčních stěn“, jestliže příběhy, v nichž tyto hvězdy hrají, zůstávají nadále tak zoufale ploché a bezduché.
 - ▶ Následuje článek S. P. Ivanova „Sovětský plastický film“ a poté článek neznámého autora „Panoramatické a plastické filmy a stereofonický zvuk“
-

1954

- Neslavné konce trojrozměrných filmů v USA. *Kino* 1954, č. 14, s. 211.
- Široké plátno není nic nového – říká King Vidor. *Kino* 1954, č. 22, s. 339.
- Nová technika, starý obsah. *Kino* 1954, č. 24, s. 370.

Neslavné konce trojrozměrných filmů v USA

- ▶ „Jak oznamuje vídeňská Volkstimme, nesplnily se ani zdaleka naděje, které kladli hollywoodští producenti do výroby senačních trojrozměrných filmů, jako byly na příklad „Kabinet voskových figur“, „Létající šíp“ či „Hrozba z vesmíru“. Tyto „velkofilmy“ nedokázaly pozdvihnout finanční výnosy. Veřejnost, jež zprvu projevovala zájem o technickou novinku, se brzo znechutila pohledem na primitivní a nevkusné výplody; v současné době se nenatáčí v hollywoodských atelierech ani jeden trojrozměrný film.“

Široké plátno není nic nového – říká King Vidor

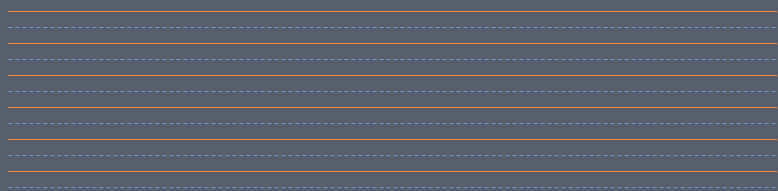
- ▶ „Slavný americký režisér King Vidor (tvůrce filmů „Alejuja“ a „Chléb náš vezdejší“) vzpomíná ve své životopisné knize s nezvyklým názvem „Strom je strom“, jak činil již v roce 1919 pokusy o dosažení dojmu trojrozměrnosti. V roce 1931 pak natáčel s kamerou na 70 mm film zvláště k tomu účelu zkonstruovanou, film „Billy the Kid“, který byl pak promítán ve dvanácti amerických kinech na široké plátno. Vidor tvrdí, že jeho metoda byla zdařilá umělecky i technicky, takže měla vyhlídky na všeobecné uplatnění. Filmoví podnikatelé však neměli o novinku zájem, protože by se prý neujala u majitelů kin, kteří v té době teprve těžce spláceli nové zvukové aparatury.“
-

Nová technika, starý obsah

- ▶ „Cinerama, vistavision, cinemascope – to jsou nejčastěji se vyskytující názvy nových natáčecích a projekčních systémů pro široké plátno a případně i s plastickým zvukem. Názvy jsou rozličné, ale účel tentýž: patenty na všechny tyto systémy mají totiž Spojené státy a proto americké snahy o jejich zavádění v evropských kinech jsou jen novou formou hollywoodských výbojů. Tisk v zemích, kde se již promítají hollywoodské výtvořiny na obrovská plátna, se shoduje v názoru, že nové systémy mají pramálo společného s filmovým uměním a že je sotva obohatí o nové hodnoty. Tak na příklad britský konzervativní deník Times napsal o „cineramě“, že „sotva bude mít budoucnost.“ Daily Telegraph si stěžuje, že nový systém namáhá zrak a „cineramu“ zle kritizuje i ostatní britský tisk.
-

-
- ▶ – Švýcarský list *Neue Zürcher Zeitung* nazval americkou vymoženost „filmovým cirkusem, obrovskou přehlídkou okázalé podívané, lidského masa a surovosti, jakou snad ještě filmové plátno nezažilo“ a končí svůj naprosto záporný posudek slovy: „Co Američané ukázali, byla nejbujnější nabubřelost, spousta brutality a nejprimitivnější podívané.“ Poslední novinkou je systém honosně nazvaný „superscope“, který nedávno Američané předváděli odborným kruhům v západoevropských hlavních městech. Ale ani tento „šlágr“ neuspěl a sotva mu pokvete štěstí, dokud bude v rukou Hollywoodu, protože prostí diváci na celém světě jsou již syti výplodů „amerického způsobu života“ ať již na normálním, či na širokém plátně.“
-

1955

- Vladimír Vlček: Široké plátno nastupuje. *Film a doba* 1955, č. 9-10, s. 433.
- Albert Wilkening: Otázky plastického a širokoúhlého filmu. *Film a doba* 1955, č. 9-10, s. 438-439.
- bž: Ne každý film je široký. *Film a doba* 1955, č. 11-12, s. 569-570.
- Řešení: námět, nikoli formát plátna. *Kino* 1955, č. 23, s. 375.

Široké plátno nastupuje...

- ▶ Letos na Světovém festivalu mládeže ve Varšavě nám polští filmaři ukázali svůj hotový film na široké plátno. Byl to dokumentární záznam oslav jedenáctého výročí osvobození Polska Sovětskou armádou a mohutná panoramata nové Varšavy filmovaná s věže Paláce vědy a kultury. Ukázali nám nejdříve tentýž film natočený na normální černobílý materiál a pak barevně na široké plátno – a ještě k tomu bez přestávky těsně za sebou, takže rozdíl byl opravdu působivý. Na širokém plátně byla zachycena v celé své kráse mohutná architektura velkorysého daru Sovětského svazu polskému lidu – Paláce vědy a kultury s jeho rozsáhlými křídly, schodišti a fontánami. Na širokém plátně také mnohem silněji působila přehlídka polské lidové armády i manifestace varšavských pracujících. Znovu se potvrdilo, že jsou náměty, které přímo volají po tomto způsobu filmového ztvárnění. Nelze ovšem tento systém používat na všechny látky. Rozhodně se například nehodí na komorní psychologický film, který pracuje hodně s detaily a velkými detaily.
-

...

- ▶ Jako příchod barevného filmu, taj v mnohem větší míře nástup širokého plátna bude znamenat i jiný způsob filmové montáže. Předpokládám co nejdelší záběry a co nejmenší střídání detailů, které nevypadají zatím výtvarně příliš krásně. Prázdná, neostrá prostora na obou stranách – zatím co uprostřed širokého plátna je ostrý velký detail – není jistě výtvarně nijak působivá. Bude třeba zřejmě používat spíš dvojdetailů, když bude nutno přiblížit co nejvíce herce divákovi. Také při sledování velkých bitev trvá někdy chvíli, než najdeme hrdinu, o němž vypráví děj.
-

-
- ▶ Škoda, že u nás takový film ještě nemáme. S radostí jsme slyšeli proto zprávu, že už byly povoleny investice na zavedení tohoto způsobu filmové práce i u nás. Pozdě, ale přece.
-
-

Otázky plastického a širokoúhlého filmu

- ▶ Každý, kdo viděl film v tomto rozšířeném formátu [cinemascope], dochází ke zjištění, že krajinné záběry – a vůbec exteriérové záběry – působí vcelku podstatně silněji než v dosavadním formátu. Příčina spočívá v tom, že při celkových záběrech nezaměřuje divák svou pozornost na určitý bod obrazu, nýbrž pozoruje celý obraz a proto získává při rozšířeném obrazu více dojmů než dosud. Naproti tomu při detailech a velkých detailech usměrňuje režisér a kameraman divákovu pozornost záměrně na určitou část obrazu. Proto je při detailech a velkých detailech dosavadní formát uspokojivější, neboť divákovu pozornost neodvádějí podřadnosti, které se nutně vyskytují v oblasti, o kterou je obraz rozšířen.
-
-

... 2 možnosti řešení:

1. ... přizpůsobit formát filmovému žánru. Filmy, kde se pracuje většinou s celky, působily by snad silněji v rozšířeném formátu, kdežto filmy, které se více soustřeďují na interiéry – tudíž na detaily a velké detaily – jsou naproti tomu působivější v dosavadním formátu.
 2. To by byla jedna možnost. Jiná cesta by spočívala v tom, že by se v průběhu promítání formát měnil. Existuje proto již i celá řada technických předpokladů. Tento postup by poskytoval možnost stanovit případ od případu nejvhodnější formát a na ten pak mít při promítání zřetel.
-

Ne každý film je široký

- ▶ „Existence širokého plátna je něčím, s čím se do budoucna musí počítat...“
 - ▶ Nedostatek programů pro rychle vznikající kina
 - ▶ „cinemascopování“ kin a starších filmů
 - ▶ „Není přece zapotřebí ‘cinemascopovat’ v překotném tempu kina, pokud nebudou po ruce vhodné programy, tj. filmy natočené přímo pro široké plátno. Je jisté, že ani naše obecnost nesmí být trvale připraveno o toto obohacení filmového výrazu: nesmí však být ani šizeno, neboť ne každý film je filmem širokým a s dobrým svědomím nemůže být za široký vydáván!“
-

Řešení: námět, nikoliv formát plátna

- ▶ Vinu na krizi hollywoodského průmyslu svalují někteří „odborníci“ s oblibou na televizi. Ale na valném shromáždění amerických majitelů kin se o tomto konkurentu mluvilo jen velmi málo. Mnohem víc se řečníci zabývali jiným problémem: Jestliže za uplynulý rok mělo 80 procent amerických kin o 7 procent menší návštěvnost a jestliže pro válce zaniklo v USA 6280 kin, pak na tom má vinu nedostatek hodnotných filmů. Pat Mac Gree, majitel velkého okruhu kin v Coloradu, prohlásil: „Jestliže nám producenti nedají dobré filmy, zanikne ve Spojených státech dalších pět až osm tisíc kin.“ Taková je situace v USA po velkém nástupu širokého plátna, které ovšem samo o sobě nepřinese řešení, které zní: lepší filmy – a nejen domácí produkce – do amerických kin

Rozšiřování po světě (titulky z *Kina* 1955)

Třetí film v „cineramě“

Široké plátno v Polsku

Nové systémy v Itálii

První film pro široké plátno v Rakousku

První sovětský film pro široké plátno

Široký formát v NSR

Francouzský názor o sovětském širokém plátnu

PRVNÍ KINEMASKOP V DÁNSKU

Příště:

- ▶ Rok 1956, první projekce ŠÚ
- ▶ Psaní po roce 1956
- ▶ Plán Františka Piláta a jeho plnění

